

МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ, ФОНИКА СТИХА, Београд: Научна књига, 1992, 349 стр.¹.

Студија „Фоника стиха” др Милосава Ж. Чаркића односи се на типолошко и функционално проучавање гласовне структуре стиха, као једног од три битна нивоа стиховног израза: метричко-ритмичког, фонијског и металогијског. Истраживање овако насловљено захтијевало је од аутора разграничења која су се тицала дефинисања, утврђивања обима распрострањања гласовних понављања у стиховноме дискурсу. Да би реализовао постављени задатак, М.Ж. Чаркић полази од основних теоријских и практичних резултата у теорији стиха, а посебно од ставова руских формалиста и тартуско-московских семиотичара. Сама књига је добила на ширини и темељитости тиме што је анализа заснована и на теорији информације и комуникације.

Истраживање гласовне структуре стиха (или фонике стиха) аутор базира на материјалу поезије српских неосимболистичких пјесника, у првome реду Бранка Миљковића, Милована Данојлића, Велимира Лукића, Драгана Колунције и Божидара Тимотијевића, који нису чинили одређени покрет или правац у српској послјератној литератури, већ младу књижевну групу што је писала на приближним или сличним естетским убјеђењима. Ови пјесници су се у начину изражавања у великој мјери користили симболичким стилским поступком (претежна употреба слободног стиха, необавезна употреба риме, инсистирање на музици као битном структурном принципу).

Уводни дио даје теоријски оквир у који аутор смјешта конкретну анализу. Сложеност проблема који се разматра долази од тога што се у овој области преплићу и укрштају проблеми теорије и историје литературе, теорије стиха, стилистике, науке о језику, статистике, теорије информације, музике, акустике, психологије и др. Стога М.Ж. Чаркић гласовним понављањима приступа

Фоника стиха састављена је од слиједећих дијелова: 1. *Увод* (7-12); 2. *Окационална гласовна понављања* (13-236), (а) Асонантска понављања (акцентовани и неакцентовани вокали) (14-72), (б) Асонантска понављања (акцентовани вокали) (73-116), (в) Алитерациона понављања (116-164), (г) Асонантско-алитерациона понављања (165-193), (д) Основне функције окационалних гласовних понављања (193-236); 3. *Канонска гласовна понављања* (237-306), Рима (238-306), (а) Неки аспекти гласовне структуре риме (238-279), (б) Основне функције риме (280-306); 4. *Напомене* (307-326); 5. *Списак скраћеница* (327); 6. *Извори* (328); 7. *Списак цитиране литературе* (329-334); 8. *Предметни регистар* (335-345); 9. *Регистар имена* (346-349).

као интердисциплинарним феноменима. Он сматра да се тешко може гласовна структура стиха посматрати аутономно и изоловано од сазнања које пружају лингвистичке и нелингвистичке дисциплине. При томе конкретно има у виду фонетику и, посебно, експерименталну фонетику. С друге стране, у самој теорији стиха (која обухвата ритмику, строфику и фонику) постоје различите теорије и струјања. Све то, наравно, морало је да се одрази и на структуру Чаркићеве књиге, јер је он био принуђен да се опредељује за методолошки поступак који би се могао досљедно примијенити и до краја извести. Његов основни задатак је био да главни проблем истраживања – гласовна понављања теоретски осмисли и тиме створи себи упориште за анализу поезије српских неосимболиста. М. Ж. Чаркић истиче да се понављања јављају као организационо начело свих структурних нивоа и аспеката поетског текста (поезије), омогућавајући јој да „исцеди све сокове из језика”.

Гласовна понављања М.Ж. Чаркић разматра у неколико праваца: 1) дефинисање предмета, 2) типолошко одређење, 3) класификација, 4) начин манифестовања, 5) обим распрострањања и 6) откривања основних функција. Вриједност оваквог приступа састоји се у томе што је аутор водио рачуна да гласовне структуре стиха представљају хијерархију гласовних понављања различитог квалитета и квантитета и што је полазио од тога да су та понављања битан конструктивни елемент у структурирању поетског текста. На концепцију истраживања утицао је и Чаркићев став да са аспекта поетске комуникације није важно како је настала гласовна структура (гласовна понављања) – свјесним поступцима пјесника, његовом интуицијом или сасвим случајно – већ да су она присутна као део поетске структуре и да у себи носе информацију. Овоме ставу могло би се с правом приговорити са аспекта лингвистичких дисциплина (као што је, рецимо, стилистика), међутим чињеница је да такво мишљење М. Ж. Чаркић складно уклапа у општу концепцију своје студије.

Прво поглавље посвећено је типолошким и функционалним истраживањима околиналних гласовних понављања. У првом његовом дијелу извршена је анализа асонантских понављања, која се односе како на акцентоване тако и на неакцентоване вокале. Гласовна понављања оваквога типа М.Ж. Чаркић анализира у различитим врстама поетског дискурса – у контексту: а) једног стиха, б) двају или више сусједних стихова, в) једне строфе, г) граничних стихова двију сусједних строфа и д) цијеле пјесме. Анализа је показала да се, у зависности од врсте контекста и мјеста појављују два основна типа гласовних понављања: контактна и дистантна, док у зависности од позиције у контексту, као и од његове врсте, долази до појаве композиционих гласовних понављања.

У односу на први дио поглавља, други се тематски сужава тиме што се анализирају понављања само акцентованих вокала. Аутор сматра да су акцентовани вокали изложени посебном интонационом притиску и да они, као такви, представљају центар говорног такта, односно метричко-ритмичке јединице те да стога битно утичу на општу слику ритмичке конфигурације како стиха тако и ширег контекста. Трећи дио првог поглавља посвећен је алитерационим понављањима. У српској неосимболистичкој поезији М.Ж. Чаркић налази слиједеће типове понављања: вишеструко понављање једног гласа (моноалитерација), двоструко и вишеструко понављање двају гласова (биалитерација) и двоструко и вишеструко понављање трију и више гласова (полиалитерација). Тим појавама аутор прилази селективно и концентрише се на дубоку алитерацију (паронимску атракцију), односно на понављање двају, трију и више гласова у двије и више ријечи. У четвртм дијелу првог поглавља анализирају се асонантско-алитерациона понављања која аутор назива здруженом асонанцом и алитерацијом. Пети дио посвећен је основним функцијама околиналних гласовних понављања. Овај дио можда је најинтересантнији јер задире у недовољно проучену и изузетно суптилну и сложену област. Ради се о материји (поетској структури) која није статична и лако мерљива. Проблем је и у томе што је доста тешко повезати два не баш блиска нивоа језичке структуре – гласовни и семантички. М.Ж. Чаркић покушава и успијева да објективно и аргументовано укаже на функције гласовних понављања не упадајући у замку субјективизма, који представља доминантно обиљежје многих истраживања датог проблема. Вриједност овога дијела студије је у томе што је њен аутор доста успјешно извршио категоризацију околиналних гласовних понављања према њиховој основној функцији. Анализом српске неосимболистичке поезије М.Ж. Чаркић долази до закључка да се могу разликовати сљедеће функције: 1) орнаментална, 2) симболичка, 3) ритмичка, 4) синтаксичка, и 5) семантичка.

Друго поглавље посвећено је канонским гласовним понављањима (понављањима чија се регуларност употребе и редослијед јављања може без тешкоћа уочити и предвидјети). Типичан облик таквих понављања јесте рима. Аутор у овој студији указује на основне аспекте риме: границу риме, мјесто риме у ријечи, њен квантитет и њен квалитет. У зависности од броја идентичних поновљених гласова М. Ж. Чаркић разликује слиједеће врсте риме: једнофонемску, двофонемску, трофонемску, четворофонемску, петофонемску, шестофонемску, и седмофонемску. А према дистрибуцији поновљених гласова издваја изоморфну, метатезну, епентетску, и метатезно-епентетску.

Као у првом поглављу, аутор и овдје улази у сложену област семантике и покушава да осмисли сва значења риме у српској неосимболистичкој поезији, проналазећи тако њену (а) звуковну (еуфонијску), (б) организациону, (в) ритмичку и (г) семантичку улогу, које подробно анализира наводећи велики број примјера за сваку од њих.

Из изложеног се може видјети да понуђена студија „Фоника стиха” има очигледну научну тежину, логичку заснованост и изразиту актуелност. Овом књигом М. Ж. Чаркић дао је утемељену критичку и научну анализу проблема који нису довољно изучени. При томе је показао одличну упућеност у теоријска достигнућа науке о стиху, стилистике и лингвистике XX стољећа. У начину изражавања успио је да на лијеп и сажет начин презентира сложену научну проблематику, захваљујући прије свега једноставном, јасном и прегнантном стилу. Укупна анализа базирана је на методологији која се досљедно проводи од почетка до краја (што је једна од позитивних страна истраживања). Због свега наведеног „Фоника стиха” др Милосава Ж. Чаркића представља значајан допринос теорији стиха, стилистици, теорији књижевности и лингвистици.

БРАНКО ТОШОВИЋ